Koszta pocztowe opłacone ryczałtem.

Цана асобнага нумару 20 грошаў.

Сын Беларуса

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 злотыя**
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 грош., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 42. Вільня, Пятніца, 19-га верасьня 1924 г. Год I.

Барацьба пачалася.

Ужо толькі 11 дзён дзеліць нас ад мамэнту ўваходу ў сілу для насяленьня *і для ўлады* законаў аб беларускай мове ў урадаваньні і аб нашай роднай школе. І вось, у сувязі з гэтым, да нас наплываюць дзесяткі карэспандэнцыяў з жальбамі на тое, што ўлада на мясцох, апіраючыся на старых—праціканстытуцыйных — правілах і цыркулярах, і слухаць ня хоча аб беларускіх школах!

Сяньня мы, паміж іншым, друкуем карэспандэнцыю, з якое відаць, што паліцыя ўжо пачынае тэрарызаваць „mądrych chłopów“, якія ўваходзяць за сваё....

Ад першага дня, калі быў абвешчаны зьмест „языковых“ законаў, мы паўтаралі, што нельга верыць у правядзеньне ў жыцьцё нават тае дробнае, далёка ня поўнае і яўна няшчырае уступкі з боку ўлады беларусам, якую зьмяшчаюць гэныя законы, *калі іх будуць праводзіць у жыцьцё старыя ўрадоўцы.* Не магло быць ніякага сумляваньня ў тым, што людзі, якія выбралі сабе за прафэсію барацьбу з усімі праявамі беларушчыны, здолеюць з ваўкоў ператварыцца ў ягнят і роўна ад 1 кастрычніка распачаць работу, супярэчную з усенькай іх ранейшай дзеяльнасьцяй.

Жыцьцё пацьвярджае ўсё гэта. Жыцьцё паказуе, што запраўды дзікой і сьмешнай зьяўляецца думка, быццам польская школьная адміністрацыя, напрактыкаваўшаяся за пяць гадоў выключна толькі ў *закрываньні і разганяньні беларускіх школ, вучыцельскіх сэмінарыяў і гімназіяў*, здольна адбудаваць прынамся тое, што яна зьнішчыла.

І вось перад намі сам сабой паўстае той першы крок, які павінна зрабіць польская ўлада, калі яна зьбіраецца запраўды зьдзейсьніць загады новых законаў. Крок гэты — *аддача школьнае справы ў рукі самога беларускага грамадзянства*, эвэнтуальна—ў рукі адумысна запрошаных урадоўцаў-беларусаў, запрапанаваных нашым арганізаваным грамадзянствам з Школьнай Радай на чале.

Мы ясна і выразна назавем справу яе запраўдным іменем: мы трэбуем для беларускага насяленьня Польскае Рэспублікі *самае шырокае школьнае аўтаноміі.* І мы перакананы, што—асабліва з увагі на сучасны адумысны падбор урадоўцаў „асьветнага ведамства“—іншае дарогі ў школьнай справе ў Заходняй Беларусі няма і быць ня можа!

Мы таксама перакананы, што гэтае дамаганьне—адзінае рэальнае і магчымае ў нашых варунках—сустрэне дружны і востры адпор, як з боку польскае ўлады, так і з боку ўсяго польскага грамадзянства. Але тым больш энэргічна павінны мы дабівацца свайго, не згаджаючыся ні на якія „эрзацы“ і баламутныя гутаркі.

Тая агульна - эўрапэйская палітычная кон'юнктура, як кажуць дыпляматы, або той уклад варожых да Польшчы сіл, які дыктуе лінію паступаньня ўсенькай Эўропе, паказуе, што *толькі ў гэты мамэнт* мы, крэпка стаючы на грунце свайго дамаганьня, можам дабіцца зьдзейсьненьня гэтага дамаганьня. Справа украінскага унівэрсытэту хай будзе для нас прыкладам.—Як ведама, польскі ўрад пастанавіў для украінцаў адкрыць унівэрсытэт не на украінскай тэрыторыі—так-сказаць, у іх *дома*, а ў Кракаве. Проці гэткае думкі выступіла вельмі востра ўсё украінскае грамадзянства, бяз розьніцы партыяў і кірункаў. І сіла пратэсту, і дзікасьць праекту тварэньня *украінскага* унівэрсытэту ў *чыста-польскім* горадзе—былі гэткія, што проці Польшчы і ў гэтай справе, як і ў шмат якіх іншых, паўстала грамадзкая думка ўсяе Эўропы. Дык вось, міністар заграгічных спраў Польшчы, п. Скшыньскі, каб неяк аслабіць няпрыхільны да Польшчы агульны настрой учасьнікаў сэсіі Лігі Народаў, аказаўся прымушаным заявіць у сваей прамове на засяданьні Лігі, што дамаганьне украінцаў мець унівэрсытэт на іх роднай зямлі *будзе польскім урадам споўнена.* А сьледам за гэтым кракаўскі „Czas“ друкуе вестку з Варшавы, што заяву п. Скшыньскага падтрымлівае ўвесь урад п. Грабскага.

Мы гэта павінны мець на ўвазе. Мы павінны цьвёрда і няўхільна дамагацца *гарантыі*, што ўрад на дзеле не падменіць беларускае школы нейкім паскудным „эрзацам“. Гэтаму перашкодзіць і можа толькі *аўтаномія беларускае школы, забясьпечаная адпаведным дзяржаўным бюджэтам.*

Не дадуць нам гэтага, будуць фабрыкаваць нейкія „эрзацы“ беларускае школы пры дапамозе розных „купляных“ беларускіх здраднікаў, — дык мы кінем усе надзеі і спадзяваньні на *дзяржаўную* беларускую школу і распачнем будаваньне сваей уласнай—*прыватнай* народнай школы, яўнай — або нават тайнай. А калі і ў гэтым нам будуць рабіцца перашкоды, дык вынікі такое палітыкі могуць аказацца шмат больш няпрыемнымі для Польшчы, чым—для нас....

Нашыя „прыраджоныя гаспадары“.

„Адміністрацыйна-Паліцэйская Газэта“ падае гэткія „маральныя кваліфікацыі“ нашых „паліцэйскіх гаспадароў“ — толькі за паўгоду: ад 1 студзеня да 1 ліпня гэтага году.

На паноў „пшодоўнікаў“ было агулам наложана 2040 караў, і 118 важнейшых спраў перaданы суду...

Ніжэйшых, звычайных паліцыянтаў пакаралі наагул 13.623, а суду аддадзены 575 спраў.

За розныя больш - менш важныя „абмылкі“ па службе былі ўсяго 4.525 кары, за драбнейшыя—4.284. За п'янства — 2 223 кары, за дзерзкасьць — 945, за біцьцё ў цыркулах — 96 (толькі?!). Выгнана зусім са службы — 945...

Няма толькі статыстыкі, колькі ўцякло да СССР...

Вольная трыбуна.

Вывады.

(*Гл. арт. „Паквіталіся“ ў № 41 „Сына Беларуса“*).

I.

У сваіх сэнсацыйных „рэвэляцыях“, зробленых, як кажуць, „заднім чыслом“, Балаховіч кажа аб Савінкове, што „здрада“ ў Савінкова зарадзілася ў мамэнт Рыжскага міру.

Што-ж у гэтым спэцыфічна-цікавага для нас, беларусаў?

А вось паслухайце!

Той самы Рыжскі мір, які, па жываеднай думцы сваіх тварцоў, павінен быў **пагадзіць іх**—коштам жывога жыцьця парэзанай на дзьве паловы Беларусі, — у запраўднасьці ня толькі не пагадзіў іх, але яшчэ **завастрыў іх „гістарычную спрэчку“** да найвышэйшай ступені, стварыў паміж імі—„мір, горшы за вайну“.

Але бязсумліўна найцікавейшым рэзультатам гэтага „міру“ зьявілася тое, што **„ад мамэнту яго заключэньня“ пачалі гадзіцца не Расея з Польшчай**, а тыя розныя „Расеі“—„Першая“, „Другая“, „Трэцяя“, якія да таго вялі паміж сабой зусім нігілістычна-варожую барацьбу.

„Сумленнае выпаўненьне“ Польшчай на практыцы ідэі Рыжскага міру—пагадзіла ў барацьбе **проці яе** ўсе і ўсялякія „Расеі“, а **адыход** ад гэтае ідэі дзяржаўнага будаўніцтва С.С.Р.Р. пачаў цягнуць да ССРР усіх тых, хто зразумеў запраўдны зьмест таго, што было зроблена ў Рызе.

Але гэта йшчэ ня ўсё.

Аўтар гэтых радкоў больш дзесятка гадоў назад даў гэткую агульную формулу беларускай палітыкі:

„Divide et cresce!“—„разьдзяляй і расьці!“.

Гэта значыць: калі Беларусь ня хоча быць падзеленай, ці, пасьля фактычнага падзелу, страўленай часткамі сваімі ворагамі, яна павінна **сама — сваім унутраным нацыянальным адзінствам — разьдзяляць** Расею і Польшчу. Беларусь **будзе расьці**, паскольку **будзе іх разьдзяляць, і будзе разьдзяляць, паскольку будзе расьці.**

І вось, лёс Рыжскага міру найлепш даказывае слушнасьць гэтай формулы.

Вялікі гістарычны спрыт радавага ўраду якраз і зьмяшчаецца ў тым, што ён перамог, адкінуў старую захватніцкую ідэю Расеі і мэту Рыжскага Трактату, **даўшы дарогу і магчымасьць** расьці тэй самай Беларусі (і Украіне), якую гэным Трактатам сам маніўся „разьдзяліць і ператравіць“ у паразуменьні з Польшчай.

Бо гэтым ён **адначасна перамог і польскую мэту і „ідэю“ Трактату.** Даўшы дарогу Беларусі,—росту яе жыцьця, сэрца і мозгу, даўшы волю і гэтым стварыўшы магчымасьць самастойнага арганічнага разьвіцьця **для сваей паловы** разрэзанай на часткі Беларусі, ССРР стварыў тое, што **да гэтай паловы**, навакол паўстаўшых у ёй мазгавых цэнтраў арганічнага жыцьця, **пачнуць прырастаць усе тыя часткі і кавалкі, на якія парэзана рознымі захватамі і „трактатамі“ жывая Беларусь.** Натуралісты добра ведаюць гэтае агульна-біалягічнае зьявішча, а нават кожны вясковы хлопец можа прасачыць, як лёгка адрастае праз якісь год у яшчаркі адламаны ў яе „па рыжску“ хвост.

І вось, мы бачым, як нарастаючая на Ўсходзе **адзіная** Беларусь пачала сама разьдзяляць сваіх нібыто памірыўшыхся ўжо коштам яе жыцьця і на яе загубу ворагаў, пачала ўсё больш **моцна і непадзельна зрастацца ў непернагражным арганічна-нацыянальным адзінстве.** Пачала **анулявать аканчальна той Рыжскі Трактат**, які быў падпісаны без яе згоды і подпісу!..

Вось што ўжо робіць і пэўна-ж **зробіць да канца** Беларусь для сябе і для ўсей „Расеі“. І гэта — вынік таго, што „Расея“ **адмовілася ад жываеднай мэты Рыжскага міру.** Беларусь **зусім бязкроўна, верне як сабе самой, так і Радаваму Саюзу**—Вялікай Усходняй Конфэдэрацыі—адламаны ў 1921 годзе кавалак жывога свайго цела, з якога польская палітыка, руйнуючы ў „сваей“ частцы Беларусі ўсялякія „цэнтры“, **зрабіла толькі запраўдны „хвост“ „нашыя беларускія Крэсы“.**

І ці-ж мы ня бачым, як гэты адламаны ў Рызе „хвост“ пачынае ўжо ў зусім жывой беларускай „яшчаркі“ адрастаць?..

Аўтар гэтых радкоў, „грэшным дзелам“, як кажуць расейцы, думаў, а нават пісаў у свой час, што можа польскія палітычныя „натуралісты“, парэзаўшы Беларусь на дзьве часьці, дагадаюцца пакласьці ўсе свае сілы і стараньні дзеля таго, каб **галава Беларусі** і ўсе важнейшыя цэнтры яе арганічнага жыцьця стварыліся на Захадзе, **на „польскай“ палове**, пакінуўшы другой палове толькі „пустое бруха“. Тады-б, зразумела, усе паказаныя вышэй зьявішчы **пайшлі-б зусім у адваротным кірунку.** Але-ж польскі „геній“ аказаўся зусім няздольны да шырэйшага, выходзячага па за межы „правінцыяльна - нацыянальна - польскага сусьвету“, дасьледу і творчасьці!.. Наадварот, — заглядзеўшыся на свае „гістарычныя скарбы“—„wiarę i język“, моцна трымаючы ў сваей романтычнай душы розныя спарахнелыя „гарадэльскія“ ці „ягелёнскія ідэі“, **ствараючы „крэсы“ з захопленых, дзякуючы гістарычнаму прыпадку, чужых тэрыторыяў і—„хвасты“ з жывых нацыянальна-сьвядомых народаў, гэты „польскі геній“ на нашых вачох выпускае з сваіх паліцэйска-цэпкіх, але-ж бязсільных у нашыя часы кіпцюроў гэтыя адламаныя, але ўсё ж жывыя, прырастаючыя ізноў да жывога цела, вёрткія і сьліскія „хвасты“—беларускія і украінскія „Крэсы“...** Гэтак ідзе непераможная жывая гісторыя народу, у якой кожны—сам свайго лёсу каваль!..

С.

Скарга да Лігі Народаў палякоў з Літвы.

Польскія газэты вельмі абураюцца, калі адданыя ім „на ўласнасьць“ вэрсальскім „багамі“ меншасьці асьмеліваюцца голасна крычаць, што іх б'юць,—ці падаваць скаргі ў Лігу Народаў, у якой зарэгістраваны ўсе дагаворы, а значыць — і Трактат аб ахове меншасьцяў у Польшчы...

Чаго толькі ні нагаварылі нам гэтыя „прыроджаныя“ за нашыя законныя і слушныя скаргі! І „неляяльнасьць“ гэта, і—„здрада стану“, і—„злосны падрыў дзяржаўнага крэдыту Польшчы“, і — псаваньне „гістарычнай апініі аб ідэальнай талерантнасьці Найясьнейшай Рэчыпаспалітай“. І — служба—бальшавіком і немцам!

Але гэтыя-ж людзі тымі-ж самымі вуснамі гавораць зусім інакш, калі жаляцца на уціск **палякі**, якія зьяўляюцца грамадзянамі ня Польшчы, а другіх гаспадарстваў. Ім усё можна: яны ня робяць ані „крыміналу“, ані „здрады стану“, падаючы жалабы ў Лігу Народаў,—да прыкладу на Літву!

Вельмі цікавую з гэтага пункту гледжаньня скаргу паслалі „літоўскія“ палякі ў Лігу Народаў. Яшчэ характэрней—тое, што гэтая скарга выслана ня з Коўны, **але з Вільні—ад імя тых палякоў, якія выкінуты з Літвы літоўскім урадам і жывуць у Вільні**, ці наагул—**у Польшчы на „Крэсах“ і ня толькі ведаюць дасканала пра ўсё, што рабілі і робяць тут, у Польшчы, розныя „кацыкі“ і „канавалы“—ў мундзірах ці ў візытках—з непалякамі, але нават і самі, займаючы становішчы польскіх урадоўцаў, прымаюць найбліжэйшае учасьце ў Польшчы ў тым самым, на што скардзяцца ў Літве...**

Варта і вельмі павучальна пазнаёміцца падробна з гэтым „чалавечым дакумэнтам“, які падаў у № 236 „Kur. Poran.“.

Літоўскія палякі пішуць у Лігу, што тое, што робіцца ў Літве адносна да палякоў, прыпамінае Радавую Расею і... самае цёмнае сярэднявечча... (можа ў тыя часы, калі панавала бязьмежная ўлада біскупаў і князёў-абшарнікаў, як цяпер у Польшчы?!)...

Жывучыя ў Вільні палякі — **літоўскія грамадзяне** абураюцца на „незалежнасьць Літвы, у якой камандуе „фанатычны клір“ (каталіцкі!), і якая для іх—„цяжэйшая ад Мурав'ева“...

„Літоўскія ксяндзы перагналі ўсіх віленскіх генерал губэрнатараў у душэньні і выкіданьні **польскасьці з Літвы**“!..

Вось,—калі-б **літоўскасьць з Вільні** — тады — іншая рэч!..

„Літва была **прынята** да сям'і цывілізаваных дзяржаваў Эўропы пад варункам справядлівага трактаваньня нацыянальных меншасьцяў“...

Але Польшча была **створана** з тым-жа варункам! — Польшча падпісала Трактат, спэцыяльны Трактат аб гэтым **справядлівым трактаваньні меншасьцяў**, бо ёй не давярала, — і, як аказалася слушна,—уся „сям'я цывілізаваных дзяржаў“. І вось, толькі што „лявіцовая палова Польшчы ў асобе мін. Скшыньскага заключыла саюз з „правіцовай „паловай—у асобе марш. Тромпчынскага,—**каб скінуць гэты „варунак прыняцьця да цывілізаванай сям'і дзяржаў“** і — рабіць з „сваімі ўласнымі“ меншасьцямі ўсё, што захоча любы паліцыянт — ужо зусім „законна“ і „сувэрэнна“...

„Але Ліга Народаў далёка, а—Бог—высока,— дык літвіны зусім ня бралі ўсур'ёз міжнародавых сваіх забавязаньняў і пусьцілі лейцы дзікаму нацыяналізму“...

Гэтак выпісываюць тыя „віленцы“, якія ня толькі чытаюць, але і падтрымліваюць сваім супрацоўніцтвам органы паноў—Обста і Цата...

Скарга літоўскіх палякоў забойча называе літоўскую канстытуцыю „фігавым лістком, пад якім укрыты **клясавы і кастава палітычны і сацыяльны лад**—з самых цёмных часоў“!.. (Ах, як гэта нам у Польшчы знаёма)...

Далей у гэтай скарзе ідуць ужо чыста „**клясавыя**“ абурэньні і закіды літоўскаму ўраду — за адабраньне ад польскіх абшарнікаў іх маёнткаў... Літоўскія палякі скардзяцца на „нацыяналізм і клясовасьць“ літоўскіх судоў, забываючы ўсё, што пісалася і гаварылася ў Сойме аб судох польскіх! Скардзяцца на літоўскую цэнзуру, якая пакінула ззаду царскую, — забываючы аб тым, што робіць у іх-жа рэзыдэнцыі Вільні — іх супляменьнік п. Вімбор—у паразуменьні з судоваю ўладаю—адносна да няпольскай прэсы ў Вільні, якая таксама, як польская ў Літве, не абязана-ж „зьмяшчаць толькі пагляды, мілыя для адміністрацыі“...

Што датычыць ваеннай і папярэдняй цэнзуры, на якую скардзяцца палякі, дык украінская прэса ў Галіччыне можа ім паказаць ня менш „белых старонак“ у сваіх газэтах...

Скарга выкінутых з краю палякоў на „**сыстэму высылак**“, пануючую ў Літве, адносна да „ворагаў дзяржавы“, асабліва шляхотна гучыць з вуснаў зямлякоў тых, што ня толькі **павыкідалі з Вільні зусім спакойных і ляяльных грамадзян краю**, як высланыя 33 літоўскія і беларускія дзеячы, як пасол Каліноўскі і т. п., але яшчэ і **дагэтуль не перасталі іх шэльмаваць**, як робяць гэта шляхотны пан Обст і Цат у сваіх газэтах!..

Калі скарга на тое, што шмат палякоў сядзіць і памёрла ў літоўскіх вастрогах, робіць цяжкае ўражэньне ў вуснах тых, хто **гноіць у сваіх турмах тысячы грамадзян толькі за тое, што яны думаюць і чуюць не папольску**, дык скаргі на тое, што ковенскі ўрад выскрабуе ўсе адзнакі „польскасьці“ ў месьце Коўні і краю, пачынаючы ад вывесак, скаргі на тое самае, што толькі і патрапілі рабіць дагэтуль польскія „адміністратары“ ў нас на „Крэсах“,—робяць уражэньне ўжо папросту агідна-камічнае...

У канцы літоўскія палякі выражаюць надзею, што „Ліга Народаў“ заінтэрэсуецца справай і змусіць ковенскіх варвараў да **пашаны правілаў і законаў, да якіх яны абязаліся перад самой Лігай, падпісаўшы „дэклярацыю аб правох меншасьцяў“**...

У гэтым заключэньні вельмі мала трэба было-б зьмяніць, калі-б, напрыклад, мы, беларусы, паслалі ў Лігу скаргу на тых „варвараў“, якія таксама **падпісалі** ня толькі „дэклярацыю аб меншасьцях“, але **спэцыяльны „Трактат аб мешасьцях“ як варунак—стварэньня, ці ўваскрашэньня іхняга Гаспадарства!..** **В.**

Залгаліся...

Як перадае з Жэневы ПАТ, „Gazette de Lausanne“, гаворачы аб разьвязаньні справы абыватэльства нямецкае меншасьці, аб языковых законах і аб украінскім унівэрсытэце ў Кракаве, піша:

„Гэтак на ўсенькім абшары сваіх граніц, плоцячы сваім **учорашнім прыгнятацелям** дабром за зло, Польшча робіць як-найдалейшыя уступкі меншасьцям. Калі-ж Польшча, — піша газэта, — здабудзе прызнаньне гэтых высілкаў?“

Цікава,- якія гэта „гісторыкі“ ўстанавілі факт „уціскаьня“ Польшчы... беларусамі і украінцамі?!..

Камуністы на „Крэсах“.

Пад загалоўкам „Камуністы ізноў агітуюць на Крэсах“, „Kur. Por.“ друкуе гэткую заметку:

„Пасьля прыцішэньня на мамэнт камуністаў пасьля апошніх арыштаў і рэпрэсіяў ізноў можна заўважаць некаторае ажыўленьне дзеяльнасьці акружных камуністычных камітэтаў. Гэтым разам далі аб сабе знаць арганізацыі на Ўсходніх Крэсах. Гэта азначала-бы аслабленьне цантральных сіл камуністаў у Польшчы і перанос сфэры дзейнасьці на землі з рознародным нацыянальным элемэнтам. Адначасна ўстаноўлена (—кім?), што дывэрсыйныя арганізатары на Крэсах, маючы вялікія сумы грошы, падтрымліваюць камуністычныя арганізацыі на Крэсах шмат больш шчодра, чым у іншых раёнах.

„У апошнім часе можам адзначыць працу камуністаў у Берасьці над Бугам, у Беластоку і ў Тарнопалі. Вось-жа надовячы, 11-га гэтага месяца, мяйсцовая ўлада бясьпечнасьці натрапіла ў Берасьці над Бугам на паседжаньне закансьпіраванае камуністычнае ячэйкі. Былі заарыштаваны 7 асоб. Як аказалася, гэта былі выдатныя сябры акружнага камітэту камуністычнае партыі. Пасьля правядзеньня обыскаў у арыштаваных, у рукі паліцыі папалі сэнсацыйныя матар'ялы аб арганізацыі сеці камуністычных ячэек і карэспандэнцыя з разьведачнай арганізацыяй у Маскве.

„У той самы дзень дагэтуль ня выкрытыя камуністы раскінулі ў павеце Камёнка Струмілова, у Тарнопальскім ваяводзтве, адозвы ў справе камуніста Паўла Шэрэнкевіча, арыштаванага палітычнай паліцыяй, дамагаючыся адначасна, каб работнікі сілай звальнялі з вастрогаў арыштаваных правадыроў камуністычнага руху. Адозвы гэтыя паліцыя сканфіскавала і казьдзірала з сьцен мястэчка.

„Падобную дзеяльнасьць пачалі камуністы ў Беластоцкім ваяводзтве, дзе была раскінута камуністычная адозва ў жыдоўскай і беларускай мове. У Горадні і ў Заблудове яны былі ў вялікім ліку сканфіскаваны.

„З гэтае акцыі выяўляецца новая характэрная рыса сыстэмы працы камуністаў. Вось-жа камуністы, угледзіўшы, што польскі работніцкі элемэнт мала паддаецца агітацыі і рэвалюцыйнай працы, зьвярнулі ўсю сваю ўвагу на маламястачковых жыдоў (—Горадня, Берасьць?!) і мала сьвядомых беларускіх мужыкоў, уцягіваючы іх у барацьбу з праўным ладам Рэчыпаспалітай, сулячы замест яго залатыя горы волі“.

Судзячы па зьместу і форме гэтае заметкі, яна паходзіць з дэфэнзыўных крыніц — і тым цікаўная, што грунт дзеля камуністычнае агітацыі сярод „беларускіх мужыкоў“ стварыла... палітыка польскае ўлады! Відаць, „праўны лад“ Польшчы аказаўся для гэных „маласьвядомых мужыкоў“ так мала прыпадным, што яны вельмі лёгка выракаюцца яго нават дзеля „пустых пасулаў“ камуністычных агітатараў...

Вось цікава гэту бязумоўна афіцыозную заметку паставіць побач з заявай нованазначанага наваградзкага генерал-ваяводы, генерала Янушайтіса, які ў гутарцы з карэспандэнтам „Słowa“ сказаў:

„Учасьце мяйсцовага насяленьня ў дывэрсыйна-бандыцкіх нападах—мінімальнае. Апошнія напады бясспрэчна даказалі, што яны зарганізаваны Совдэпіяй з элемэнтаў чужых і, ня гледзячы на шалёную агітацыю, ведзеную бальшэвіяй, не знаходзяць мацнейшае апоры ў народзе. Чуткі аб ладжаным паўстаньні ня маюць ніякае рэальнае падставы, а разьлічаны нашымі ворагамі на эфэкт заграніцай“.

Мімаволі родзіцца пытаньне: каму верыць? Ці гэнай заметцы „Kur. Por.“, маючай усе адзнакі афіцыознага паведамленьня, ці заяве генарала Янушайтіса? Але ў апошнім прыпадку як-жа растлумачыць тыя масавыя арышты мяйсцовых сялян, катаваньне іх і драгонады ў вёсках, у суседзтве з якімі адбываюцца напады?

Калі мае рацыю ген. Янушайтіс, дык ведзеная ў нас палітыка тэрарызаваньня сялянства за напады, „робленыя совдэпіяй“, хіба маець на мэце нейкую правакацыю?!...

З газэт.

Міжнародавае палажэньне Польшчы.

Пытаньне, закранутае ў папярэднім нумары нашае газэты ў артыкуле „Неўмалімая лёгіка“, сталася цантральным пытаньнем дня ў-ва ўсей польскай прэсе.

„Gaz. Warsz.“ прыводзе адрыўкі з розных газэт, якія малююць вельмі сумны абраз міжнародавага палажэньня Польшчы. „Kurjer Pozn.“ гаворыць выразна, што Мак-Дональд імкнецца да „маральнага разбраеньня Нямеччыны“ дарогай... *рэвізіі Вэрсальскага Трактату*!

„Kur. Pozn.“ кажа:

„Значыць, трывога ня лішняя. Наадварот, трэба нам да глыбіні ўзварушыцца з прычыны магчымасьці новае спробы *адабраць у нас доступ да мора і Горны Сьлёнск — з магчымай гэтым разам згодай і Францыі*.

„Echo Warsz.“ піша, што ў „вялікай ігры“, у якой—паводле слоў „Czasu“ — вялікія дзяржавы стараюцца пагадзіцца коштам слабейшых,—Францыя „зраклася панаваньня на сушы, якое мела ў 1919 годзе“. А далей кажа:

„Дзеля гэтага перад Польшчай.... вытварылася прорва абасабленьня. Гварантыйная умова і благаславенства арбітражу баранілa-бы на дзеле *толькі Англію, Францыю, ды адчасьці Бэльгію*.... Наскольні гэта пагражае нам на практыцы, — даволі хоць-бы часіну падумаць над гэтымі магчымасьцямі, і яны скажуць нам больш, чым мы сяньня можам сказаць, што палажэньне прост грознае“.

„Kur. Warsz.“ адзначае вялікія ўплывы нямецкага сацыялістычнага пасла Брайтшэйда ў Жэневе, які прыехаў туды з цэлай групай левых нямецкіх дзеячоў.

„Таварышы“ абрабляюць Поля Бонкура і Жуо з францускае дэлэгацыі; Брантінга — б. швэдзкага прэм'ера; Лянге, дэлегата Норвэгіі; Гэрлюта Закле, першага дэлегата Даніі, і іншых сацыялістаў, займаючых менш выдатныя становішчы.

Нічога не памагаюць высланцы польскіх сацыялістаў—з паслом Недзялковскім на чале. Карэспандэнт „Robotnika“, п. I. S., гэтак піша аб гутарцы з Брайтшэйдам:

Я спытаўся у Брайтшэйда, ці, на яго пагляд, вызначаная Вэрсальскім Трактатам граніца—несправядлівая? На гэта я атрымаў адказ:

— „Этнаграфічна можа і справядлівая, але-ж яна дзеліць Нямеччыну на дзьве часьці. Немцы ня могуць з гэтай думкай пагадзіцца. Пазнань, Торунь, Быдгошч—бясспрэчна польскія і справядліва аддадзены Польшчы, але адносна да калідору маем і далей свае засьцярогі.

Запраўды, пара Польшчы пашукаць іншае апоры, чым Вэрсальскі Трактат, які трашчыць па ўсім швам!....

Палітычныя падзеі.

Справа „замаху“ на Прэзыдэнта.

У Львове пачаўся працэс аб „замаху“ на Прэзыдэнта Рэспублікі, зробленым быццам нейкім студэнтам, жыдом-сіяністам, Штэйгерам. Пракурор у абвініцельным акце даводзіў, што пэтарда была „расейскага паходжаньня“ і магла нават за 10 мэтраў забіць чалавека...

Сіяністычная газэта ў Львове атрымала ад нейкай украінскай арганізацыі заяву, што гэты „замах“ зроблены яе агентам, які цяпер ужо — заграніцай...

Сам Штэйгер на судзе ўпорна цьвердзіць, што ён — нявінная ахвяра фатальна злажыўшыхся прыпадкаў...

„Robotnik“ абураецца новым выпадкам надужываньня даразнымі судамі. „За кінутую пэтарду (ня бомбу! — *Р.*), якая, паводле экспэртызы, не магла ўчыніць ніякай паважнай шкоды, цягнуць на даразны суд (як за спробу забойства! — *Р.*) і іграць караю сьмерці... — гэта-ж зусім нязгодна з пачуцьцём права і справядлівасьці“...

„Права і справядлівасьць“ — гэткія экзотычныя расьліны не растуць у нашым клімаце.

Ізноў напад пад тымі-ж Стоўпцамі.

„Dzien. Wil.“ падае, што пад Стоўпцамі ізноў 8 узброеных карабінамі і рэвальвэрамі бандытаў зрабілі напад на шляху да Рубяжэвіч...

Забастоўка пекараў у Варшаве.

Ужо некалькі дзён уся Варшава сядзіць бяз хлеба, бо ўсе хлебапёкі бастуюць.

Ізноў францускія адведзіны...

У Варшаву прыехала група афіцэраў францускага генэральнага штабу, з начальнікам важнага аддзелу на чале.

Супольныя манёўры.

Як падае Усх. Агенцтва, у „польскім моры“ (каля Гданску) адбыліся супольныя манёўры радавага і нямецкага флёту. — Польская агенцтва вельмі абураецца гэтай „ваеннай дэманстрацыяй“ на польскіх водах, скіраванай проці Польшчы(?), — асабліва ў часе Кангрэсу Лігі Народаў у справе разбраеньня, і заклікае ўрад — „як у найхутчэйшым тэмпе будаваць уласную збройную сілу на моры“...

Добрая рада! Вось толькі каб „A. W.“ яшчэ і грошы пазычыла на гэтую будову!...

Савінков за працай у ССРР.

Як мы і прадбачылі, Савінков ужо пачаў працаваць у ССРР. Ён пачаў гарачую кампанію ў радавай прэсе, заклікаючы расейскую эміграцыю да павароту ў ССРР.

Перад тым там-жа зьмясьціў рад артыкулаў камісар народнае асьветы, Луначарскі, сцьвярджаючы вялікі літэратурны дар Савінкова і выражаючы надзею, што Савінков выкарыстае гэтыя свае таленты на дабро рабоча-сялянскіх Рэспублік. Пішуць таксама, што Савінкову заказана ўрадам напісаць падробныя ўспаміны аб усім, што ён перажыў, як вораг Радавай Расеі...

Паўстаньне ў Грузіі.

Грузінскае пасольства ў Варшаве падае, што паўстанцы занялі дар'яльскі праход і паўзрывалі масты на чыгунках.

З Парыжу даносяць, што паўстанцы занялі Батум і выразалі ўсіх радавых чыноўнікаў і жаўнераў...

Урад ССРР не згаджаецца на палюбоўны суд.

Радавая прэса надрукавала паўафіцыяльны камунікат аб тым, што радавы ўрад ня згодзіцца ні на пасрэдніцтва, ні на палюбоўны суд Лігі Народаў у справе Грузіі.

Галоўнае камандаваньне ўсей акцыяй проці Грузіі мае атрымаць Троцкі.

„Эвакуацыя“ акупаваных тэрыторыяў Нямеччыны.

Зычлівае для Францыі Польскае Тэлеграфнае Агенцтва стала падае аб тым, як сумленна францускі ўрад выпаўняе умоўленую ў Лёндоне эвакуацыю нямецкай тэрыторыі. Апошняя тэлеграма падае, што „францускія войскі ў раёнах Дортмунду, Бохума і Гельзэнкірхена энэргічна рыхтуюцца да эвакуацыі“.

Але ж вось што падае „Українські Голос“,— відаць, з нямецкіх крыніц.

„Францускія нацыяналісты, а перадусім—генэралы ідуць выразна проці лёнданскіх пастаноў. У гэтым адкрываецца запраўднае абліччa Францыі, якая абыходзіць усякія дагаворы і пастановы, ды йшчэ мае настолькі сьмеласьці, што закідае другім нарушэньне ўмоваў і Трактатаў!.

„Справа ў тым, што Францыя абязалася ў Лёндане да 1 верасьня вывязьці свае войскі з правага берагу Рэйну,—з места Дортмунду. Эрыо падпісаў аб гэтым у Лёндане ўмову. Але—ў Парыжу на гэтае не згадзіліся ані... Пуанкарэ з сваімі магутнымі нацыяналістамі, ані—яшчэ больш магутныя ў сучаснай мілітарыстычнай Францыі генэралы... І вось, гэтыя генэралы, зусім ня слухаючы паўнамоцнага францускага ўраду, выдалі камунікат, што яны не забяруць свайго войска з Дортмунду, але застануцца ў гэтым раёне яшчэ можа да 10 тыдняў... „Вось як выкручываецца з сваіх абавязкаў па ўмовам тая самая „ляяльная“ Францыя, што гэтак па рыцарску стаіць на старожы Трактатаў..., якія для яе карысны!

Газэта падае, што ня толькі Нямеччына страшэнна абурана на гэткае наступаньне Францыі, тым больш, што рэпарацыйная камісія прызнала яе поўную ляяльнасьць, але—што Англія і Італія —рашуча ўступіліся за Нямеччыну і выступілі на агульным Сабраньні Лігі Народаў з пратэстам і ў абароне Нямеччыны.

Вельмі цікава, ці здалее паўнаўладны францускі прэм'ер падцягнуць сваіх генэралаў, ці ўступіць нацыяналістам?

Цікава, што аб гэтым сусьветным скандале польская прэса і агенцтвы—як вады ў рот набралі: ані гугу!

Забойствы і забурэньні ў Баўгарыі.

У Баўгарыі забіты ў апошнія дні тры выдатнейшыя дзеячы македонскай аўтаномнай думкі, з якіх адзін—пасол Баўгарскага Парляманту. Спадзяюцца забурэньняў.

Ваенныя меры Югаславіі.

У зьвязку з здарэньнямі ў Баўгарыі югаслаўскі ўрад загадаў прыняць меры да абароны паўдзённай граніцы (з Баўгарыяй).

„Kur. Por.“ падае, са слоў свайго карэспандэнта, быццам баўгарскія здарэньні правакуюцца з Белграду...

У справе разбраеньня Даніі.

Дацкі ўрад, у зьвязку з праектам разбраеньня, пачаў перагаворы з англійскім урадам аб заключэньні абароннага саюзу. На думцы гэтага саюзу абарону Даніі бярэ на сябе англійскі флёт, для якога будуць, як для свайго, адчынены ўсе порты Даніі.

„Рэвалюцыя“ ў Чылі.

Новы ваенны ўрад Хунты прыняў адстаўку прэзыдэнта Алессандры.

„Рэвалюцыя“ ў Эквадоры.

У Эквадоры (маленькая дзяржава абок Чылі ў Паўдзён. Амэрыцы) адбылася гэткая-ж самая, як у Чылі, „рэвалюцыя“. — Афіцэры змусілі ўрад да адстаўкі і ўтварылі дырэктарыят. Гэты дырэктарыят быццам мае далучыць край да Бразыліі (?).

Хатняя вайна ў Кітаю.

У Пэкіне аб'яўлена асаднае палажэньне і — мабілізацыя 60 тысячаў войска. Манчжурская армія шпарка пасоўваецца ў напрамку Пэкіна.

„Хатняя вайна“ ў Арабіі.

У Арабіі таксама, як у Кітаі, выбухнула „хатняя вайна“, якая таксама мае мэтай вызваленьне з-пад панаваньня англійцаў.

Як ведама, у рэзультаце Вялікай вайны на ўсю Арабію атрымала „мандат“ Англія, якой гэты вялізарны край патрэбны, паміж іншым, як сухапутны шлях у Індыю, ня лічучы яго ўласных вялікіх багацьцяў.

Каб лягчэй было панаваць над краем, Англія, як ведама, падзяліла яго на 4 часткі, якім дала некаторую „самастойнасьць“...

Гэтыя „дзяржавы“ — **Гэджас**, з сьвятым для магамэтан местам Мэккай, **Мэсапатамія**, з багацейшымі крыніцамі газы ў Мосулю, — **Транс-Іорданія** — на ўсход ад Палестыны, за ракой Іорданам; і — **Палестына**. Каб мацней і больш „канстытуцыйна“ трымаць у сваіх руках насяленьне, англійцы „зрабілі“ для яго паслушнага сабе караля — Гусэйна, якога, аб'явіўшы каліфам („аўтакефальным мітрапалітам.“) усіх арабскіх магамэтан, пасадзілі на трон у Гэджасе, а двух яго сыноў — у Мэсапатаміі і Транс-Іорданіі. Як ведама, у Палестыне „пануе“ Высокі Англійскі Камісар...

Дык вось, арабы страшэнна абураны на гэткае фальшаваньне Англіяй іх самастойнасьці і пагражаюць на ладжаным усемусульманскім кангрэсе (праз год) у Каіры (ў Ягіпце) — выбраць сабе іншага каліфа. Асабліва абурае арабаў палітыка Англіі ў Палестыне, якую Англія зусім аддала жыдом. Каліфу Гусэйну закідаюць здрадніцкае маўчаньне аб усім гэтым перад англійскім урадам...

І вось, на гэтым фоне пачала рыхтавацца акцыя нацыянальнага вызваленьня. Але магчыма, што сучаснае выступленьне „вагабітаў“, якія пайшлі ў паход на Мэкку з вельмі нязначнымі сіламі, папросту справакавана Англіяй, каб лягчэй зьліквідаваць паўстаньне.

Сэсія Лігі Народау.

Справа разбраеньня.

Камісія ў справе разбраеньня скончыла агульную дыскусію над пытаньнямі бясьпечнасьці і абмяжаваньня збраеньняў і выбрала камісію з 12 сяброў, якая мае высьвятліць сувязь паміж паняцьцямі арбітражу (палюбоўнага суду), бясьпечнасьці і разбраеньня. Старшынёй камісіі выбраны Бэнэш.

Брайтшэйд, аб „мірнай“ зьмене польскіх граніц.

Як ведама, у Жэневе сядзяць амаль ня ўсе галоўныя палітыкі Польшчы—як з правіцы, таксама і з лявіцы, працуючы разам з міністрам Скшыньскім на карысьць Польшчы, галоўным чынам—даказываючы карэктнае, „ідучае шмат далей, як вымагаюць Трактаты, трактаваньне польскім урадам нацыянальных меншасьцяў“...

І вось, вельмі няпрыемным для гэтай „польскай калёніі“ ў Жэневе здарэньнем зьявіўся рэфэрат вядомага сацыяліста Брайтшэйда — аб варунках польска-нямецкага паразуменьня... Група пэпээсаў з Недзялкоўскім на чале выразілі „моцнае зьдзіўленьне“ тым, што іх нямецкі „таварыш“ прапануе „мірнае і прыязнае паразуменьне Польшчы з Нямеччынай аб зьмене заходняй граніцы Польшчы“, што зьяўляецца ўступным варункам уваходу Нямеччыны ў склад Лігі Народаў...

„Robotnik“ прадаўжае ў Варшаве гэтую жэнеўскую палеміку польскіх і нямецкіх „таварышоў“.

Можам дадаць, што якраз наша газэта ўжо больш году заўсёды паўтарае, што, калі няможна, дзякуючы сучасным адносінам паміж „Заходам“ і „Усходам“, інакш, як праз вайну, уладзіць ужо надоўга і трывала справу ўсходніх граніц Польшчы, дык заходнія можна зусім бязкроўна—мірна і „прыязна“, як даводзіць цяпер Брайтшэйд (дый не адзін ён ужо!),—„стабілізаваць“ — бяз ніякай вайны—пры пасярэдніцтве Лігі Народаў, ці як небудзь інакш, абы толькі на гэта згадзілася Францыя, якая трымае „польскую вайну“ ў сваей кішані...

ХРОНІКА.

Беларускія дэлегаты на міжнародавым зьезьдзе студэнтаў. На зьезьдзе ў Варшаве ёсьць два дэлегаты беларускіх студэнтаў, якія стварылі нядаўна сваю нацыянальную арганізацыю Заходняе Беларусі і Эміграцыі. Гэта — студэнты з Прагі Чэскай: Уладзімер Жылка і Клімовіч.

Беларускія дэлегаты, таксама, як і украінскія, адмовіліся карыстацца польскай гасьціннасьцю: кватэрай, абедамі, тэатрамі,—і прыймаць учасьце ў банкетах і іншых урачыстасьцях з увагі на варожыя адносіны Польшчы да нашага студэнцтва, для якога зачынены дзьверы польскіх унівэрсытэтаў.

Радашкоўская васьмі-клясовая беларуская гімназія шырыцца і ўмацовывацца.

Паступіла да гэтага дня 50 новых вучняў, найбольш дзеці сялян і сельскай інтэлігенцыі.

Адчынена прыгатаваўчая кляса, куды наплываець многа дзяцей. Дзякуючы адсутнасьці беларускіх пачаткавых школ, гімназія ўсё-ж такі йчшэ ня маець нармальнага прытоку вучняў.

Гімназія займаець 2 дамы на 14 пакояў. У галоўным будынку (быўшым доме старасьвецкага гараднічага з калёнамі і садам да ракі) месьцяцца старшыя клясы.

Гэты дом гімназія адрэмантавана, на рэмонт далі дапамогу: кс. пасол Станкевіч — грашыма, сэнатар Уласаў даў дошчак, п. Сніткова — бярвеньняў, п. Поржэцкі — 4 кубы драў. Усё беларускае грамадзянства памагае, чым можа, і гімназія маець вельмі добрае памешканьне.

Пры гімназіі адкрыты інтэрнат.

А. Пшчолка. Наш рэвальскі карэспандэнт паведамляе нас, што ў Рэваль (Талін— у Эстоніі) прыехаў з Віцебска вядомы беларускі пісьменьнік А. Пшчолка, аўтар чысьленых народных апавяданьняў, гумарыстычных маналёгаў і т. п.

Падзяка. Урад Беларускага Навуковага Таварыства дзякуе кс. Годлеўскаму за прысланыя для Музэю ім. Ів. Луцкевіча 3 срэбныя талеры і 7 шастакоў.

У Беларускім Прытулку ў Горадні, каторы ужо другі год, як адабраны адміністрацыяй ад Беларускага Камітэту, 7 г. м. ўтапіўся ў клязэтнай яме Паша Зеньчук, 4 гадоў. Няшчасьце здарылася дзякуючы недагляду. Цікава тое, што адміністрацыя заўважыла адсутнасьць хлопчыка толькі на другі дзень.

У зьвязку з гэтым горадзенцы вельмі нездаволены прытулковай адміністрацыяй, сілай накінутай горадзенскім староствам. Вельмі абураецца жыдоўская і нават польская прэса.

Весткі з вёскі.

Нашае жыцьцё.

Вёска **Харошча**, Косаўск. павету.

Да скарбніцы нявычарпальных надужыцьцяў „гаспадароў палажэньня“ над беларускім народам маю дабавіць пару фактаў.

Наша вёска знаходзіцца ў 10 вярстох ад павятовага места й 14 ад гміннага пастарунку. Ня гледзячы на гэта, амаль што ня кожну нядзелю прыяжджаюць паны паліцыянты да нас у „госьці“. Кожны раз, калі ні прыедуць, яны павінны дастаць на гарэлку, а едуць—калі трэба, калі й ня трэба. Калі прыедуць і, як ніхто з жыхараў вёскі ня прымець дзеля „панскага ўшанаваньня“, дык тады пачынаецца шуканьне непарадкаў і незаконнасьцей.

Ось, напрыклад. Нядаўна вяльможныя паны паліцыянты злавілі неяк на двары, праўдзівей, на гаспадарскім панадворку сабаку ў М. Германа й пачалі страшыць штрафам у 17 злотых. Але, калі гаспадар згадзіўся завязьці паліцыянтаў у суседнюю вёску, ды к гэтаму, як мае быць, „ушанаваў“ гарэлкаю, ды яешняю, тады яны сказалі „Dobrze, już nic nie będzie!“

У другога гаспадара тае-ж вёскі, С. Германа, знайшлі на падворку калючы дрот і прымушалі гэтага-ж гаспадара вязьці за 14 вёрст; але-ж, калі напіліся, тады „już niepotrzeba!“

А колькі было зьдзекаў, біцьця“! Зьдзекуюцца ня толькі паліцыянты. Вось каторы ўжо час, як наша вёска ніяк ня можа дагадзіць пану старосьце з сваім смакам выбару солтыса. Выбралі аднаго,—але чамусьці яго пан староста не ўпадабаў (бо ён не даваў зьдзекавацца над вёскай), дык і пайшоў ён, па загаду старосты, ў адстаўку. Выбралі другога,—тое самае. Хацелі ўжо больш не выбіраць, няхай бы п. староста прысылаў з Пазнані; але-ж яшчэ раз выбралі; але, мабыць, будзе й гэтаму тое самае, што й першым.

Больш за ўсё тут баламуціць упраўляючы суседняга маёнтку, які хоча падзяліць сэрвітут,

ды падзяліць гэтак, што добра будзе толькі памешчыку, а ня вёсцы.

Хлапочам аб роднай школе. Але й тут маем гэткі самы панскі „парадак“, як і ўсюды. Быў у нас вельмі пекны будынак пад школу, зроблены яшчэ да вайны, але яго забралі „паны“ пад польскую школу ў Косаў, нам жа абяцалі адбудаваць другі; дый сёні будуюць! Думалі адабраць назад, але на „chłopów“ ніхто не зварачае свае ўвагі. Хіба каб аб гэтым закінулі пару слоў нашы паслы, тады мо' было-б што.

Другія вёскі ўсе, як адна, згаджаюцца перарабіць польскія школы на беларускія. Але, мабыць, не бяз працы цяжкай абойдзецца, ды розных надужыцьцяў з боку „гаспадароў палажэньня“. Бо яшчэ ня ўсьпелі загаварыць аб школе, як ужо „паны паліцыянты“ по начам шукаюць „mądrych chłopów, którzy chcą zrobić tu Rosję, otwierać białoruskie szkoły“ і т. д.

Вельмі добра было-б, каб нашы паслы праехаліся па вёсках і растлумачалі стэрарызованаму народу, што ён, народ, мае права адчыняць свае школы па жаданьню.

Цяжка вельмі глядзець яшчэ па тое, як валяцца векавыя хвойкі, як цэлыя плошчы лясоў зьніштажаюцца. А сёні ходзяць чуткі, што нейкія анлічане будудь рубіць лес пагалоўна, бо ён прадазы ўрадам. Вельмі цяжка глядзець на ўсё гэта, калі жыхар пратухае ў зямлі, а лес спад боку бярэ „чорт лысы“, — немец, англічанін, або яшчэ хто.

Беларус.

Барацьба за царкоўную самастойнасьць.

Жыровіцы, Слонімскага пав.

У сувязі з выпадкамі ў жыровіцкім манастыры сярод насяленьня ўзмацоўваецца імкненьне бараніць царкву ад націску з боку польскае ўлады. Відаць усё большы наплыў сялян, якія зварачаюцца не да назначанага сюды новага ігумена, а да старога—арх. Ціхана. Зложана многа ахвяр на рамонт старое (больш 300 гадоў) Юраўскае царквы, дзе выгнаныя варшаўскай гіерархіяй „ціханаўцы“ зьбіраюцца на малітву. Ходзяць чуткі, што Ціхана вышлюць у СССР. Народ кажа: „хай папробуюць“!..

З таго развалу, які выяўляецца ў праваслаўнай царкве, стараюцца скарыстаць „эвангельскія хрысьціяне“. Гэтымі днямі прыяжджаў у Жыровіцы з Зэльвы (пад Горадняй) прэзьбітар „эвангельскіх хрысьціян“ Карцук з вялікім запасам агітацыйнае літэратуры, да якога дайшла поглалска, што арх. Ціхан высланы ўжо.

Тутэйшы.

Падатак на веру праваслаўную.

(З Валожынскага пав.).

Пан Валожынскі Староста разаслаў па ўсім гмінам павету загад, каб усе чужаземцы (obcokrajowcy) зьявіліся ў староства да 15 жніўня 1915 г. дзеля рэгістрацыі. Вось, гэтыя бяздольныя людзі пачалі зьяўляцца.

Як толькі зьявіцца каталік — той-жа самы беларус, які радзіўся ў Вітэбшчыне, Магілёўшчыне ці Меншчыне й якой-небудзь нядоляй застаўся з 1920 г. жыць у „найдэмакратычнейшай“ рэспубліцэ польскай, то яму кажуць: „Ідзі дамоў: пан ёсьць ураджоны каталік, ня трэба рэгістравацца й плаціць грошы“. А як толькі зьявіцца праваслаўны, то ўжо ня тое пяюць гэтыя паны: Цягні з дзіравай пустой кішані па 24 зл. за каждую мужыцкую душу ад 15 гадоў і ўдадатак па тры фатагр. картачкі.

Гэткіе адносіны да праваслаўных беларусаў у Польшчы не навіна. Абыватэльства не даюць, грошы бяруць і пагражаюць яшчэ выкінуць за межы панскага раю. Вот тут і задумаешся, што гэта такое, які гэта грэх паў на нашае пакаленьне — за што, ці за каго.

Мы, праваслаўныя беларусы, пераносім грашовы й маральны зьдзек ад польскай адміністрацыі за грахі нашых некаторых „бацькоў духоўных“, якія цэлую апошнюю зімку й вясну сьпявалі з панамі эндэкамі й іх шпегамі, напіўшыся да безгалоўя, укаханую песьню „polski my naród, polski lud...“

Можна спадзявацца, што Бог з часам асудзіць па праўдзе й гэтых няздольных п'явых сьпявуноў за гэтыя неспадабалыя яму песьні і наложыць кару яшчэ цяжэйшую...

Вы, „айцы духоўныя“, дапяецёся да таго, да чаго дапялася варона з сырам... Сьпявайце й аглядайцеся на лісіц, якія паміж Вамі сядзяць!

Хвойка.

Калекая школа.

в. Сычавічы, Радашк. вол. Вялейскага пав.

Усе жыхары гэтай вялікай вёскі—праваслаўныя беларусы; усе беларускія старые звычаі тут моцна трымаюцца.

З вялікімі трудамі перад вайной сычаўцы паставілі школьны будынак. Школа да „кракаўскіх курсаў“ была беларуская. Вучыцеля тутэйшага паслалі, як і другіх 200 вучыцялёў, у Кракаў на курсы, каб зрабіць ім польскае кляймо. Як вучыцель вярнуўся з Кракава, школьны інспэктар зрабіў школу польскай.

Была ў Радашкавічах кіраўніца польскай школы М. Франі. Яе выставілі за атсутнасьць пэдагогічных талентаў і за недахват кваліфікацыі: яна вучылася ў расейскай гімназіі. Але за яе патрыятызм інспэктарат прызнаў яе за найлепшую для сычаўскай школы, каб там калечыць бедных вясковых беларускіх дзяцей, каторыя ні слова не разумеюць папольску. Тут аказалася непатрэбнай і кваліфікацыя, каторую бязьлітасна вымагаюць ад беларускіх вучыцялёў.

Гэта будзе ня школа, але чысьцец! **Т.**

Пакрыўджанае мястэчка.

М. Маладэчна, Вялейскага пав.

У нашым мястэчку, хоць яно зьяўляецца вялікім эканамічным цэнтрам і ляжыць пры скрыжываньні двух чыгунак, — няма гарадзкога самаўраду, няма магістрату. Усе камунальныя падаткі зьбірае соймік у Вялейцы. Адна „крэсавая“ разьлеўня гарэлкі даець сойміку 15.000 злотых у месяц; але ніводнага злотага на паляпшэньне мястэчка не даецца. Тым часам тут і гандаль вялікі і ёсьць многа войска. Забыліся даць хоць цяперашні чыноўніцкі магістрат...

Былы будынак вучыцельскай сэмінарыі забрала польская прыватная гімназія. Воласьць маладэчанская і ўсе вёскі пісалі і пішуць прыгаворы аб адчыненьні беларускіх школ, але павятовы школьны інспэктарат глухі на гэтыя законныя і канстытуцыйныя просьбы.

Называецца ўсё гэта „крэсавая палітыка“!

М. К.

Скуткі асадніцкае „талакі“.

З Дзісеншчыны.

Прачытаў я ў нашай газэце аб „талацэ“, якую зрабіў асаднік Камінскі над хатай С. Гітальзона ў Празароках. Ажно цавялося паслухаць мне ў Лужках (Дзісенскага пав.) і суду над гэтай „талакой“. Як відаць з усяго, рэшта „рамантоўшчыкоў“ трохі апамяталася, і ўсю віну ўзяў на сябе асаднік Камінскі,—што ён усю „кампанію“ папрасіў у „талаку“ (добрая „талака, пане Камінскі! дай Божа табе яе калі небудзь скаштаваць!), дык яны ні прычым. Няхай і гэтак. Але гаспадару „талакі“ судзьдзя даў за выдаткі, панесеныя Камінскім пры „рамонце“, добрую і заплату: прысудзіў Камінскаму — альбо 500 злотых штрафу, альбо тры месяцы арэшту і 50 зл. за вядзеньне справы.

Дзякуй табе, пане судзьдзя! Можа гэты прысуд трохі аслабіць „культуру“ нашых „культуртрэгараў — асаднікаў“. Пэўне-ж, пан Камінскі падасьць апэляцыю, але калі гісторыя гэтага „рамонту“ раскрыецца ў поўнасьці ў Акружным Судзе, — дык чы ня зьменіцца лічба 3 на 6, альбо 500 на 1.000?

Зязюля.

Старэчая жальба.

Вёска **Блудэнь**, Пружанскага пав.

Я ўжо чалавек стары, маю 60 лет, увесь век хварэю, аж мяне згорбіла. Жыву адзін з дачкою з малетняй. Вядома, я не хачу дапусьціцца, каб хадзіць з торбай. Яшчэ з Расеі прывёў сабе старэнькую кароўку, ад каторай выгадаваў дзьве пялушкі. І то камандант з заступнікам солтыса прышлі, яшчэ раненька, забіраць, як яшчэ я спаў. Сталі стукаць у хлеве. Я схапіўся, стаў крычаць, каб прышоў хто ратаваць. Але камандант узяў мяне, упхнуў у хату, аж яшчэ ня ўсьпеў другое нагі цераз парог падняці, і прыціснуў мне нагу, аж кульгаю, ды ўперся ў дзьверы. А заступнік солтыса ўзяў найлепшую цялушку, і павялі да гміны. Падзяржалі галодную да вечара, думалі прадаці, ды ніхто ня купіў, і аддалі мне назад. Сказалі, каб у дзьве нядзелі сроку аддаў падатак.

Вось, як ратуюць бедных людзей. Ня маю ні хаты, ні клуні, ні хлева. А жыву, не мяркуючы, у сьвінінцы. А сам босы і голы. А збожа, сена, што маю, на дварэ гніе. А маю коніка слабенькага і 3 кароўкі, каторых выгадаваў з вялікім для мяне трудом.

Думаў прадаці і купіці якую будоўлю. А ўсё роўна я грошаў ім на падаткі ня выстараюся: мне яны не памаглі стануць на ногі, дык ня маю скуль плаціць, а зарабіць ня здужаю.

То ўжо буду прасіць войта, калі будзе іх ласка, як брацімуць цялушку за падаткі, то каб узялі старую карову.

Антон Хведчэня.

Сельска-гаспадарскія парады.

Як ратаваць абдутую карову.

Абдуваньне кароў у нас бываець досыць часта. Улетку найчасьцей абдуваець карову тады, калі яна з расой пад'есьць зялёнае канюшыны, вікі, гароху, бульбоўніку або ядавітай травы. Прыметы гэтай хваробы досыць вядомы ўсім: раптоўнае павялічэньне трыбуха, асабліва з левага боку; карова не бярэцца за корм і ня жуець жвачку; стогнець і цяжка дыхаець, разявіўшы рот, з якога цякуць сьліна і пена; пагляд у каровы дзікі, вочы паказеляны; вушы і рогі сьцюдзёныя, ногі растапыраны. Калі не памагчы карове, дык абдутая карова здыхаець цераз гадзіну-паўтары, дзеля гэтага, трэба зараз-жа пасьпяшацца тым ці іншым спосабам лячыць карову. Нам колькі разоў прыходзілася хутка вылячыць абдутую карову зусім простым спосабам, які даступны кожнаму селяніну і не вымагаець многа кошту на зельле.

Скруціўшы з саломы вязьмо, трэба памачыць яго ў дзёгаць і гэтым вязьмом падкілзаць (зануздаць) карову. У сярэдзіну карове даюць адну лыжку нашатырнага сьпірту, разьведзенага ў бутэльцы добра намыленай вады. Гэта зельле даецца па паўбутэльцы цераз паўгадзіны. Калі нашатырнага сьпірту няма, памагаець такое зельле: 2 або 3 лыжкі шпікінару зьмешываюць з паўбутэлькай гарэлкі, пасьля гэтага зельле ўліваецца ў бутэльку і бутэлька даліваецца сьцюдзёнай вадой; даецца за адзін раз.

Можна ужываць і гэтае срэдзтва: у бутэльку вады ліюць па паўшклянкі карасіны і чыстага дзёгцю і даюць за адзін раз. Надта добра памагаець пры абдуваньні навар кміну. Праз увесь час карове трэба не даваць класьціся, ды расьціраць як можна крапчэй левы бок і вадзіць карову.

Калі ніякае зельле не памагаець, дык тады трэба пракалоць вострым нажом або цьвяком карове левы бок у галоднай яміне (на самых уздухах на далонь ніжэй хрыбеціны (касьці). У дзірку, каб лепей выхадзілі газы, трэба ўставіць пішчык ад таўстой перыны, або тоненькую трубачку. Калоць бок трэба крыху з нізу ўверх, каб не зачапіць нырак.

Я. П.

Рэдактар-Выдавец **М. Шыла.**

Друкарня **Н. Левін і Сын**, Вільня, Нямецкая 22.